

jsou organizovány také prostřednictvím nadace OH DX (OHDXF) nebo organizace Contest Club Finland (CCF).^{36/}

Legislativa pro soukromé vysilatele

Ve Finsku neexistuje žádná antitrustová legislativa týkající se médií. Určujícími orgány na poli elektronických médií jsou Rada státu (vláda), ministerstvo dopravy a komunikací, Centrum pro správu telekomunikací a ministerstvo školství. V roce 1999 byl uveden v platnost zákon o rozhlasovém a televizním vysílání, který už zahrnuje směrnice Evropské unie pro televizní vysílání.

Vláda uděluje licence lokálním rádiím a televizím a kabelové televizi. Kabeloví operátoři se pak musí řídit některými pravidly určenými pro celostátní vysílání a některými předpisy pro lokální provozovatele. Zatím poslední rozhodování z června 1999 poskytlo licence sedmdesáti rádiím na dobu sedmi let, tedy do roku 2006.

Ve Finsku existuje sedm polonárodních rozhlasových řetězců, které provozují několik stanic současně: Kiss FM (SBS), Classic FM (GRW), náboženské Radio Dei, rádio vysílající v ruštině, síť rozhlasových stanic v Laponsku, jazzové rádio Groove a rádio Finnhits. Osm licencí pro provozování lokálního rádia ve velkých městech má také francouzské rádio Energy (NRJ).^{37/}

Na vlastnictví finských elektronických médií se čím dál tím více podílí zahraniční mediální společnosti. Nejvíce je tato situace patrná na lokálních komerčních rozhlasových stanicích. Stejně tak i druhá největší finská mediální společnost Alma Media má největšího vlastníka švédskou společností Marieberg z Bonnier Group.

Finské mediální organizace^{38/}

Asociace finských vysilatelů
Asociace finských časopisů
Finská vysílací společnost YLE
Asociace finské kabelové televize
Asociace finských novin
Ministerstvo školství
Ministerstvo dopravy a komunikací
Centrum pro správu telekomunikací
Svaz finských novinářů

Poznámky:

- 1/ Tarnanen, Maaria: Radio in Finland, University of Tampere, <http://www.uta.fi/FAST/FIN/MEDIA/radio.html>
- 2/ Rantanen, Jussi-Pekka: Radio in Finland, University of Tampere, <http://www.uta.fi/FAST/FIN/MEDIA/radio2.html>
- 3/ Tarnanen, Maaria: Radio in Finland, University of Tampere, <http://www.uta.fi/FAST/FIN/MEDIA/radio.html>
- 4/ Administrativní rada je v současnosti nejvyšším rozhodovacím orgánem YLE, má 21 členů. Mezi úkoly rady patří: jmenovat členy Sboru ředitelů, jmenovat a odvolávat generálního ředitele a další.
- 5/ Rantanen, Jussi-Pekka: Radio in Finland, University of Tampere, <http://www.uta.fi/FAST/FIN/MEDIA/radio2.html>
- 6/ Lyytinen, Eino: A History of Broadcasting in Finland, Yleisradio 1926–1996, Helsinki: WSOY Painolaitokset 1996, 72–95.
- 7/ Lyytinen, Eino: A History of Broadcasting in Finland, Yleisradio 1926–1996, Helsinki: WSOY Painolaitokset 1996, 142–153.
- 8/ Sbor ředitelů se zabývá zejména řízením společnosti a přesným naplánováním její činnosti. Složený je z generálního ředitele, jeho zástupce a maximálně osmi stálých členů.
- 9/ Rantanen, Jussi-Pekka: Radio in Finland, University of Tampere, <http://www.uta.fi/FAST/FIN/MEDIA/radio2.html>

- 10/ Finsko je bilingvní stát se dvěma úředními jazyky: finštinou a švédštinou.
- 11/ Tarnanen, Maaria: Radio in Finland, University of Tampere, [12/ www.yle.fi](http://www.yle.fi)
- 13/ Lyytinen, Eino: A History of Broadcasting in Finland, Yleisradio 1926–1996, Helsinki: WSOY Painolaitokset 1996, 269.
- 14/ www.yle.fi
- 15/ Tarnanen, Maaria: Radio in Finland, University of Tampere, <http://www.uta.fi/FAST/FIN/MEDIA/radio.html>
- 16/ Jyrkiäinen, Jyrki: Finnish Media Landscape, University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication, <http://www.ejc.nl/jr/emland/finland.html>
- 17/ YLE – This is YLE 2003.
- 18/ Heinonen, Pekka: přednáška o TV vysílání YLE, 15. 8. 2003, Foreign Correspondents' Program 2003.
- 19/ YLE – Annual Report 2002
- 20/ YLE – Annual Report 2002
- 21/ YLE – Annual Report 2002
- 22/ YLE – This is YLE 2003
- 23/ YLE – Annual Report 2002
- 24/ YLE – Financial Statements 2002
- 25/ YLE – This is YLE 2003
- 27/ Foreign Correspondents' Program 2003 – návštěva centrálního zpravodajství YLE, 18. 8. 2003.
- 28/ Sami Media: <http://www.yle.fi/samiradio/emediam.htm>
- 29/ Sami Media: <http://www.yle.fi/samiradio/emediam.htm>
- 30/ YLE – Financial Statements 2002.
- 31/ Commercial Radio in Finland, <http://www.rabfinland.fi/english.html>
- 32/ Commercial Radio in Finland.
- 33/ www.mintc.fi
- 34/ Rantanen, Jussi-Pekka: Radio in Finland, University of Tampere, <http://www.uta.fi/FAST/FIN/MEDIA/radio2.html>
- 35/ RAB Finland - mission, <http://www.rabfinland.fi/english.html>
- 36/ Amateur Radio and Contesting in Finland.
- 37/ Jyrkiäinen, Jyrki: Finnish Media Landscape, University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication, <http://www.ejc.nl/jr/emland/finland.html>
- 38/ Jyrkiäinen, Jyrki: Finnish Media Landscape, University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication.

Použitá literatura a prameny:

- Amateur Radio and Contesting in Finland, <http://www.wrtc2002.org/finland/amateur.htm>
- Commercial Radio in Finland, <http://www.rabfinland.fi/english.html>
- Foreign Correspondents' Program 2003 – návštěva centrálního zpravodajství YLE, 18. 8. 2003.
- Frankenhaeuser, Annika Nyberg: přednáška o švédském vysílání, programová ředitelka FSR, 15. 8. 2003, Foreign Correspondents' Program 2003.
- Heinonen, Pekka: přednáška o TV vysílání YLE, 15. 8. 2003, Foreign Correspondents' Program 2003.
- Jyrkiäinen, Jyrki: Finnish Media Landscape, University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication, <http://www.ejc.nl/jr/emland/finland.html>
- Lyytinen, Eino: A History of Broadcasting in Finland, Yleisradio 1926–1996, WSOY Painolaitokset 1996.
- RAB Finland - mission, <http://www.rabfinland.fi/english.html>
- Rantanen, Jussi-Pekka: Radio in Finland, University of Tampere, <http://www.uta.fi/FAST/FIN/MEDIA/radio2.html>
- Sami Media: <http://www.yle.fi/samiradio/emediam.htm>
- Srpen 2003 – účast na programu Foreign Correspondents' Program, Helsinki, Finsko.
- Tarnanen, Maaria: Radio in Finland, University of Tampere, <http://www.uta.fi/FAST/FIN/MEDIA/radio.html>
- www.mintc.fi
- www.yle.fi
- YLE – Annual Report 2002
- YLE – Financial Statements 2002
- YLE – This is YLE 2003)

PhDr. Václav Moravec

Současnost rozhlasu veřejné služby ve Velké Británii

Úvodem...

Velká Británie byla první evropskou zemí, v níž bylo zahájeno pravidelné rozhlasové vysílání. Stalo se tak 14. listopadu 1922 a hlavní zásluhu na tom měla společnost British Broadcasting Company (BBC), která byla oficiálně založena 18. října 1922. BBC v sobě sdružovala šest největších technických společností a monopol na provozování rozhlasového vysílání jí byl udělen na základě rozhodnutí britské vlády a Úřadu pošt. Provoz BBC byl zprvu financován ze tří zdrojů: 1) ze zisků z cenných papírů, 2) z prodeje rozhlasových přijímačů a 3) z koncesionářských poplatků vybíraných ve prospěch BBC. (Crisell, 1997, str. 13)

Klíčovou postavou, která se především zasloužila o vznik a rozvoj BBC, byl generální ředitel, 34letý inženýr **John Reith**, který si již při ustavení této organizace uvědomoval, jak je rozhlasové vysílání drahocným zdrojem informací, s nímž by se nemělo nakládat lehkovážně. Za svůj hlavní cíl označil zprostředkování toho nejlepšího, co je ku prospěchu národa. (Crisell, 1997, str. 14)

Dalším zásadním okamžikem v historii BBC byl přelom let 1926 a 1927, kdy došlo k transformaci British Broadcasting Company na British Broadcasting Corporation. Národní instituce sloužící k naplňování myšlenky rozhlasového (a později i televizního) vysílání veřejné služby vznikla k 1. lednu 1927 – a to na základě Královské charty BBC vydané králem Jiřím V. 20. prosince 1926.

Myšlenka veřejné služby zakotvená v Královské chartě BBC stanovující povinnost šíření objektivních a vyvážených informací, kritickou reflexi hodnot demokratické společnosti, nutnost vzdělávání posluchačů a zprostředkovávání nejlepších kulturních i zábavných programů se stala základním pilířem smíšeného (duálního) systému rozhlasového a televizního vysílání, kdy vedle sebe existují jak vysílatelé soukromí, jejichž hlavním cílem je převážně generování zisku, tak vysílatelé veřejné služby. (Moravec, 2003, str. 414–415)

Rozhlasové vysílání veřejné služby ve Velké Británii je v současnosti především ve znamení dvou jevů:

- 1) *digitalizace distribuce signálu, která umožnila rozšíření počtu programových okruhů BBC,*
- 2) *rostoucího podílu poslechu všech okruhů BBC na úkor stanic soukromých.*

Vítejte v digitální éře...

Pojem digitalizace je možné chápat dvěma způsoby:

- 1) jako digitalizaci produkce
- 2) digitalizaci distribuce (vysílání). (Hendy, 2000, str. 48)

Digitalizace produkce započala v rozhlasových stanicích ve Spojených státech amerických či ve Velké Británii na přelomu osmdesátých a devadesátých let a chápeme ji jako nahrazení analogových médií zpracování zvukového záznamu médií digitálními.

Digitalizace distribuce signálu je záležitostí posledních let a nejbližší budoucnosti. Kmitočtové spektrum dostupné pro AM a FM vysílání bylo vždy považováno za vzácný zdroj či národní statek. Terestrické digitální rozhlasové vysílání (T-DAB) dělí signál na proud jednotlivých pulzů, a tedy do binárního kódu, čímž překonává nedostatek dostupných frekvencí přidělených pro rozhlasové

vysílání. Několik rozhlasových programů je totiž spojeno dohromady na jedné frekvenci v tzv. multiplexu. Okamžitým efektem je tak zvýšení počtu dostupných komunikačních kanálů (což znamená možnost zvýšení počtu stanic, které mohou na dané frekvenci a v dané lokalitě vysílat). (Malý, 2003, str. 14–15)

Počátky experimentů s digitálním vysíláním ve Velké Británii spadají do konce osmdesátých a začátku devadesátých let. Nákladný proces digitalizace rozhlasového a televizního vysílání by nemohl začít bez základní shody všech klíčových aktérů systému elektronických médií – soukromých vysílatelů, BBC a vlády.

Pětice rozhlasových okruhů BBC, kterou můžeme označit slovem tradiční, začala být digitálně vysílána již v roce 1995. Na začátku nového tisíciletí začaly k této pěti přibývat i okruhy zcela nové (digitální). V současnosti je jich pět a BBC tak nyní disponuje deseti rozhlasovými okruhy. Zdvojnásobení počtu rozhlasových okruhů přinutilo vedení BBC k lepší programové koordinaci a přesnější definici jednotlivých rozhlasových okruhů.

Následuje přehled jednotlivých rozhlasových stanic BBC se základní charakteristikou, který je zpracován na základě výročních zpráv BBC:

BBC Radio 1

Stanice tradiční, která je určena mladším posluchačům (převážně ve věku 15–24 let). Program tvoří především hudební pořady a týdenní poslechovost dosahuje 13 milionů lidí. Nejoblíbenějším pořadem je ranní show, kterou moderuje Sara Cox (Sara Cox's Breakfast Show). Na rozdíl od stanic soukromých dává první okruh BBC ve svém vysílání prostor začínajícím hudebním skupinám, umožňuje jim natočit první studiové nahrávky (příkladem může být populární kapela Oasis). Stanice vysílá zpravodajské pořady nazvané Newsbeat. V publicistických pořadech se soustředí na témata životního stylu mladých lidí, problémy v rodině, problematiku drog, pohlavních nemocí apod.

BBC Radio 1Xtra

Nový okruh, který zahájil vysílání v roce 2002, je komplementární k tradičnímu analogovému okruhu BBC Radio 1, z čehož vyplývá, že je také určen mladým posluchačům (převážně žijícím ve velkých městech a aglomeracích). Hudební pořady, které převažují, se zaměřují na černošské hudební styly (hip hop či Rhythm'n'Blues). Zpravodajství a publicistika jsou zastoupeny přibližně 25 % vysílacího času.

BBC Radio 2

Tradiční programový okruh, který je nejposlouchanější celoplošnou rozhlasovou stanicí ve Velké Británii. Vysílá jak pořady hudební, zábavné, zpravodajské i publicistické. S nožnou dávkou zjednodušení je možné konstatovat, že jde o rozhlasovou stanici pro celou rodinu.

BBC Radio 3

Tradiční programový okruh BBC, v němž převažuje klasická hudba. Z dalších hudebních žánrů se zaměřuje na jazz, etno a world music. Mluvené slovo je zastoupeno náročnou rozhlasovou dramatickou tvorbou či diskusními pořady o umění.

BBC Radio 4

Tradiční stanice BBC, která vysílá výhradně mluvené slovo. Jde o druhý nejposlouchanější programový okruh BBC a jeho obliba u posluchačů v posledních letech roste. Programovými dominantami jsou zpravodajsko-publicistické pořady Today, The World at One, PM a The World Tonight. Posluchačsky nejoblíbenějším pořadem je ranní zpravodajsko-publicistická tříhodinová Today, kterou nejlépe charakterizuje slogan: „Zpravodajství, které určuje, čím bude národ následující den žít“. Dalšími žánry mluveného slova, které se v programové skladbě BBC Radio 4 uplatňují, jsou četby na pokračování, rozhlasové dokumenty, feature atd.

BBC Radio Five Live

Tradiční okruh, který vysílá 24 hodin denně zpravodajství a sportovní pořady. Sportovní pořady převažují o víkendy a jde o přímé přenosy z fotbalových utkání, zápasů rugby či kriketu. Zpravodajství, živě vysílané reportáže a přímé přenosy zásadních událostí (např. vystoupení premiéra v parlamentu či tiskových konferencí) tvoří 75 procent programu. Sportovní zpravodajství a přenosy zbývajících 25 procent.

BBC Radio Five Live Sports Extra

Nový programový okruh, který začal vysílat v roce 2002 a který je zaměřen výhradně na sportovní zpravodajství a publicistiku. Okruh je, jak již vyplývá z názvu, komplementární k BBC Radio Five Live a nabízí sportovním fanouškům přímé přenosy zápasů (například kriketu či ragby), k nimž má BBC práva, a které se z časových důvodů nemohou uplatnit na BBC Radio Five Live. Nový digitální okruh přináší i hlubší rozbory nejvyšší fotbalové ligy (Premier League).

BBC 6 Music

Nový programový okruh, který je zaměřen výhradně na hudbu a hudební publicistiku. Vysílání bylo zahájeno na jaře roku 2002. Krom desítek přímých přenosů z koncertů populární hudby se v programovém schématu objevují i exkluzivní nahrávky z archivu BBC ze sedmdesátých, osmdesátých a devadesátých let. Příkladem publicistického pořadu může být dokument Hacks, který byl věnován životě rockových novinářů.

BBC Radio 7

Jde o nový digitální okruh, který zahájil vysílání v prosinci 2003. Stanice nabízí to nejlepší z dramatické a zá-

bavné tvorby, co obsahují archivy BBC (např. rozhlasové hry či četbu na pokračování). Programové schéma BBC Radio 7 obsahuje dva pořady, které jsou každý den zaměřené především na dětského posluchače. Jde o *The Big Toe Radio Show* (živě vysílaný interaktivní program pro děti ve věku od 9 do 11 let) a *The Little Toe Radio Show* (program pro nejmenší posluchače).

BBC Asian Network

Tento digitální okruh zahájil vysílání v říjnu 2002 a je určen především posluchačům asijské komunity, která žije ve Velké Británii. Vysílá především v angličtině. Připravuje a vysílá rovněž zprávy specifické pro asijské komunity v hindštině, urdštině, bengálštině, mirapurštině, guďžarštině a pandžábštině. Poměr mezi mluveným slovem a hudbou je zhruba poloviční.

Vysílání veřejné služby a poslechovost

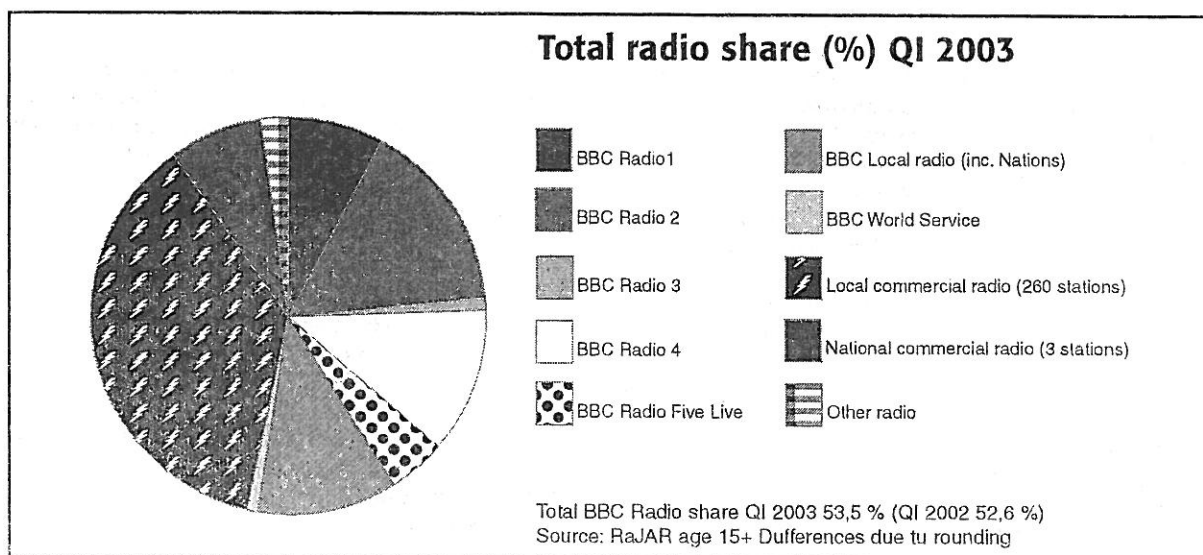
Vedení BBC vnímá poslechovost všech svých rozhlasových okruhů jako jedno ze základních kritérií úspěšnosti vysílatele veřejné služby (dalším je například množství peněz věnovaných z celkového rozpočtu BBC do vzdělávacích pořadů, původní dramatické tvorby či zpravodajských a publicistických programů). Je zřejmé, že stanice jakými jsou BBC Radio 3 či BBC Asian Network, nejsou okruhy, které získají masové publikum. Důležité pro vedení BBC však je, aby postavení vysílatele veřejné služby jako celko bylo – pokud možno – co nejsilnější.

Zdvojnásobení počtu rozhlasových stanic BBC vedlo k lepší koordinaci a specifikaci zaměření jednotlivých okruhů. Rozhlasové vysílání BBC jako celek posiluje pozici na britském rozhlasovém trhu a podíl posluchu vysílatele veřejné služby ve Velké Británii v posledních letech výrazně roste.

Následující graf ukazuje rozložení posluchačů mezi jednotlivé okruhy BBC a soukromé vysílatele.

Použitá literatura a prameny:

- BBC Annual Report and Accounts 2001/2002.
 BBC Annual Report and Accounts 2002/2003.
 Crisell, A. (1997): An Introductory History of British Broadcasting. Londýn: Routledge.
 Hendy, D. (2000): Radio in the Global Age. Cambridge: Polity Press.
 Malý, O. (2003): BBC v éře digitalizace rozhlasového a televizního vysílání. Bakalářská práce na FSV UK. Praha.
 Moravec, V. (2003): Svobodný rozhlas 1990–2002. In: Od mikrofonu k posluchačům. Praha: Český rozhlas.

PhDr. Václav Hradecký, vedoucí Oddělení výzkumu ČRo

Podíl vysílatelů veřejné služby na rozhlasovém trhu v evropských zemích v roce 2002

Následující údaje se opírají o data shromážděná v rámci statistik GEAR (Group of European Audience Researchers), což je odborná organizace volně spolupracující s EBU. Použité statistiky popisují dění na rozhlasovém trhu v letech 1995 až 2002. Podíl na trhu je veličina poskytující patrně nejlepší možnost srovnání díky své komplexnosti – vychází z počtu posluchačů jednotlivých stanic a zároveň z délky jejich průměrné doby poslechu a relací k celku národního trhu, kde je pozice jednotlivých stanic vyjadřována v procentech. Pozice vysílatelů veřejné služby (Public Service Broadcasters – dále PSB) je v jednotlivých zemích značně rozdílná. Markantně se liší i v sousedních zdánlivě velmi podobných zemích. Např. severní, flanderská část Belgie měla v roce 2002 vůbec nejvyšší podíl PSB, zatímco ve valonské, francouzsky mluvící část Belgie byl podíl PSB zhruba dvaapůlkrát menší.

Jak se ukazuje, rozhodujícím prvkem pro podíl PSB je míra liberalizace trhu. Při vysoké liberalizaci trhu se rychle vytvoří vysoce konkurenční fragmentované prostředí, v němž komerční vysílatelé postupně vytlačují tradiční rozhlasovou nabídku PSB. Tempo a míra liberalizace se v jednotlivých zemích značně liší – lze říci, že se liší více než podoba aktuálního rozhlasového programu PSB. Zatímco např. v ČR došlo v r. 1992 k radikální změně legislativy, kde vytvoření komerčního sektoru bylo jasným cílem, jemuž bylo podřízeno přidělování vysílacích frekvencí, v Holandsku mohly soukromé stanice až do roku 1995 působit pouze v kabelových systémech. Není náhodou, že nejvyšší podíl má PSB v severní Belgii a Rakousku, zemích s nejméně fragmentovaným rozhlasovým prostředím, tzn. nejmenším počtem stanic s odlišnou rozhlasovou nabídkou. V severní Belgii byl rozhlasový trh otevřen teprve v r. 2001 a tvořící se komerční konkurence je zatím velmi slabá. V Rakousku zatím nevstoupila na trh žádná celoplošná komerční stanice a v regionálním měřítku dokáže ORF čelit četným lokálním a regionálním komerčním stanicím díky silné regionální síti. Výsledkem liberalizujícího se prostředí v Evropě je, že podíl PSB převážně klesá. Přesto jsou země, kde přes vytvoření silně konkurenčního prostředí dokáže PSB svůj podíl zvyšovat, kdy po počátečním sestupu došlo k narůstání sledovaného ukazatele (byť pozvolněmu). Příkladem tohoto vývoje jsou organizace jako BBC ve Velké Británii, ARD v Německu nebo DR v Dánsku, které na zvýšení tlaku reagovaly restrukturalizací nebo aspoň úpravou formátů. Obecně lze říci, že z hlediska podílu na trhu jsou nejvíce nosné programy PSB stanic založené na silném zpravodajství a publicistice doplněné výrazným podílem hudby v širším pop spektru – často také ve formátu easy listening, který se obrací v první řadě k starší střední generaci a starším posluchačům obecně s orientací na klidnější a jemnější hudbu poskytující uvolnění od napětí běžného dne. Tato hudební orientace souvisí především s faktem, že o informace a mluvené slovo je vyšší zájem právě mezi staršími posluchači.

Pořadí zemí podle podílu PSB v r. 2002 ve srovnání se stavem v r. 2001 ukazuje připojený graf. Pořadí je pouze orientační především díky rozdílným podmínkám jednotlivých zemí, ale také díky rozdílným ve způsobu získávání

dat, tj. rozdílným v užívaných výzkumných metodologiích. Např. ve Švýcarsku, kde od r. 2000 bylo zavedeno elektronické měření poslechu rádií obdobné televizním people meterům došlo změnou způsobu měření k výraznému zlepšení pozice PSB. Tak jako není ve Švýcarsku dobře srovnatelný rok 1999 s face to face metodologií s radiometry roku 2000, jsou jen orientačně srovnatelné údaje z jednotlivých zemí realizujících odlišné postupy získávání dat. Zvláště v případě některých postkomunistických zemí se data neopírají o kontinuální dobře zpracovaný výzkum, ale pouze o jednotlivé průřezové sondy, jejichž informační přínos je pochopitelně nižší. V tomto kontextu lze výzkum v ČR počínaje rokem 1994 hodnotit jako odpovídající západoevropským standardům.

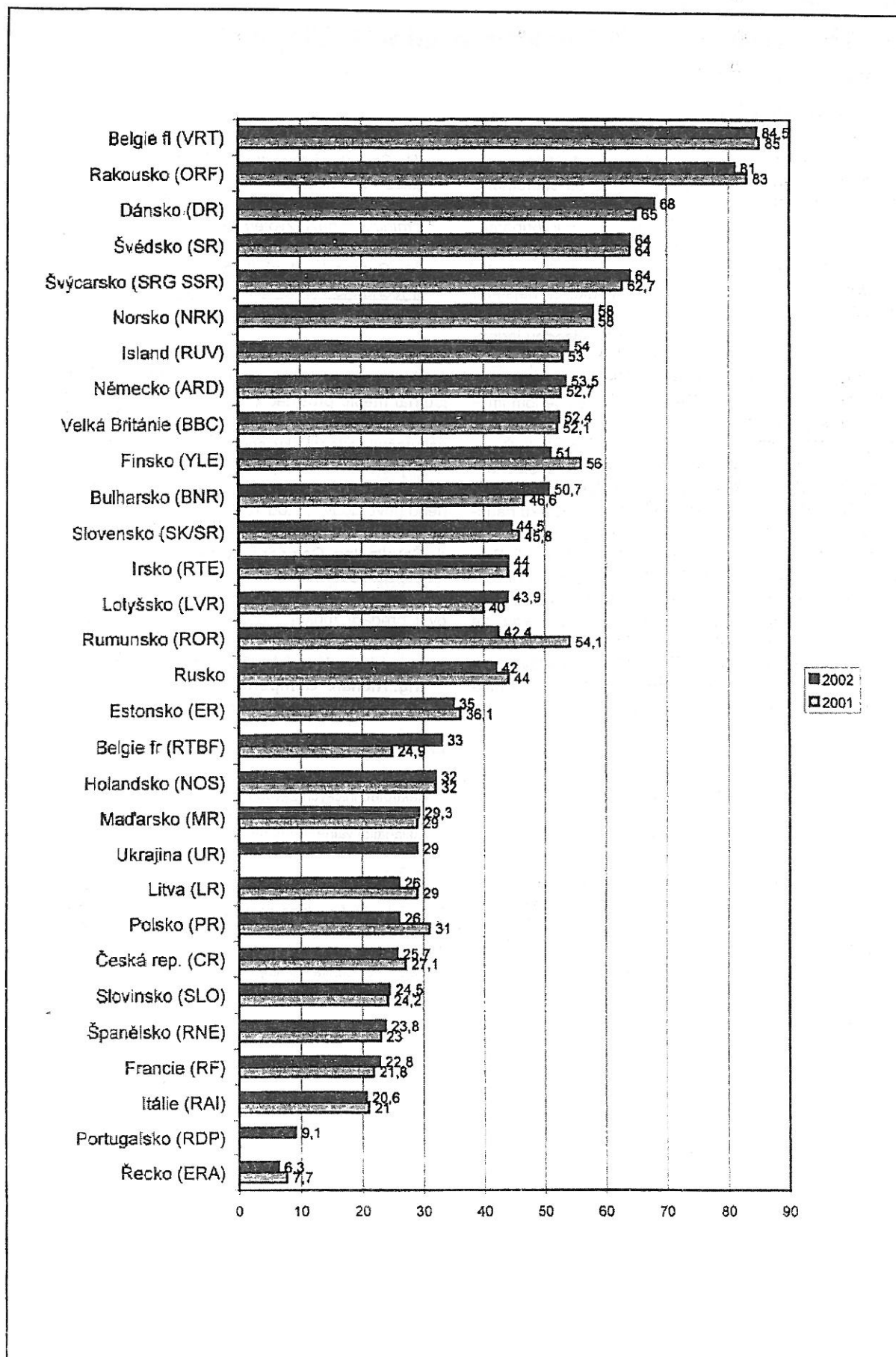
Pořadí lze rozdělit zhruba do tří skupin: s vysokým, středním a nízkým podílem PSB na trhu. První skupina jsou země, kde PSB zaujímá více než 50 %, tzn. severní Belgie, Rakousko, Švýcarsko, Německo, Velká Británie a skandinávské země (Dánsko, Švédsko, Norsko a Island). Skupinu uzavírá Bulharsko, které by charakterem podmínek rozhlasového vysílání patrně více odpovídalo zařazení do druhé skupiny, kde je většina postkomunistických zemí. V Bulharsku došlo k radikálnímu poklesu podílu PSB do roku 2000, od té doby podíl na trhu opět vzrostl. Ve sledovaném období docházelo k výraznějším změnám v případě Dánského rozhlasu, kde pokles PSB trval podobně do r. 2000 a v letech 2001 a 2002 dochází k zestupu. Naopak výrazný sestup (zhruba o 9 procentních bodů od r. 2000) zaznamenal finský rozhlas YLE, který patřil dlouhodobě k silným organizacím. Důvodem je rychle a systematicky silící tlak soukromých rádií.

Druhou skupinu v pásmu 30–50% podílu na trhu tvoří část postkomunistických zemí (Slovensko, Lotyšsko, Rumunsko, Rusko, Estonsko), k nim se řadí Irsko (druhé místo za Slovenskem ve skupině) a skupinu uzavírají francouzsky mluvící část Belgie a Holandsko. Postkomunistické země s výjimkou Lotyšska zaznamenávají postupný pokles podílu PSB. Holandsko vykazuje již dlouhodobě stabilizovanou pozici. V Belgii došlo v roce 2002 v důsledku formátových úprav k významnému zlepšení podílu PSB (zhruba o 8 procentních bodů).

Třetí skupinu tvoří země s podílem pod 30 %. Je zde zbytek postkomunistických zemí včetně České republiky a skupina románských zemí: Španělsko, Francie, Itálie. Pořadí uzavírají Portugalsko a Řecko s podílem PSB pod 10 %.

Česká republika má spolu se Slovinskem nejnižší podíl PSB ze všech postkomunistických zemí. Je to dáno zčásti důraznějším přístupem k liberalizaci trhu, zčásti tím, že struktura programové nabídky Českého rozhlasu se od nástupu soukromého vysílání významně neměnila. Vývoj v první polovině roku 2003 přinesl zlepšení pozice ČRo, v předkládané analýze se však pohybujeme v celoročních datech, takže zde zatím zůstává situace otevřená. Otázkou, zda se má, nebo nemá PSB chovat vůči komerčnímu vysílání konkurenčně, není snadné zodpovědět. Faktem ovšem zůstává, že se oba proudy ucházejí o stejné posluchače.

Veřejnoprávní rádia – podíl na trhu (%)
ve vybraných evropských zemích v letech 2001, 2002

ROZHLASOVÁ HISTORIE

PhDr. Rostislav Běhal

Konečně jasno: dr. L. Šourek předsedou Radiojournalu od závěru r. 1923

Opravník omylů č. 11

Když jsem v bulletinu „Svět rozhlasu“ č. 5/2001 vyvracel houževnatý omyl, že prvním – hned od samotného založení společnosti Radiojournal – a po celých 15 let neměnným předsedou byl dr. Ladislav Šourek, připomenul jsem, že „období, kdy stál v čele jednateleckého sboru ing. Richard Gemperle, je pouhou několikaměsíční (snad) epizodou“.¹⁾ Tomu nasvědčoval fakt, že nejstarší dokumenty z rozhlasové historie z r. 1923 jsou podepsány za společnost ing. Gemperlem jako předsedou jednateleckého sboru, na přelomu let 1923–1924 však přichází období, kdy se na listinách objevují podpisy jak ing. Gemperleho, tak dr. Šourka, až postupně zůstává jenom jméno – dr. Ladislav Šourek.

To bylo tehdy jediné vodítko. Doklad o volbě dr. Šourka předsedou v archivovaných dokumentech společnosti Radiojournal chybí a jediná orientační zmínka o začátku jeho předsednické funkce je v „Ottově slovníku naučném nové doby“, který v hesle Šourek Ladislav JUDr. datuje jeho předsednictví poznámkou „...od 1924...“²⁾. Proto jsem ve sborníku „Kdo je kdo v sedmdesátileté historii českého rozhlasu“ uvedl první písemně doložené datum volby 2. června 1925 s výhradou a s poznámkou, že „k předání funkcí mezi ing. Gemperlem a dr. Šourkem mohlo dojít v mezidobí 1923–1925“. Ještě nedávno vydaná osmdesátiletá historie českého rozhlasu „Od mikrofonu k posluchačům“ se tohoto výkladu drží³⁾ – spolehlivý písemný doklad o datu předání funkcí nebyl k dispozici.

Nedávno vydaná studie Lenky Čábelové „Radiojournal“⁴⁾ však situaci mění, když otiskuje závažný a objevný dokument, ukrytý v dosud neprobádané části rozhlasového Archivu – v zápisech ze schůzí správní rady společnosti Radioslavia.⁵⁾

V zápise z XII. schůze správní rady Radioslavia, konané 14. prosince 1923 za přítomnosti jejího místopředsedy ing. J. Stranada a dále pánů řed. H. Pélissota, ing. J. Lefčvra, dr. K. Riesingera, vlád komisaře Panýrka-Vaňka a dr. L. Šourka, čteme v bodu 3:

„Dr. Šourek podává zprávu o schůzi poradního sboru, jakož i o schůzi jednateleckého výboru („Radiojournalu“ - pozn. autora), ve které byl na základě zvolení z minulé schůze zvolen za předsedu jednatele. K jeho návrhu bylo jednomyslně usneseno, aby na místě ing. Gemperle, který dle zprávy ing. Svobody na funkci jednatele Radiojournalu resignoval, delegován byl za naši společnost pan ředitel Dr. K. Riesinger...“⁶⁾

Na základě tohoto dokumentu lze definitivně pokládat za datum volby dr. Šourka předsedou společnosti Radiojournal měsíc prosinec (nejdříve snad konec listopadu) 1923. Není ovšem vyloučeno, že spolu s volbou (kterou uskutečnil jednatelecký sbor, nikoli valná hromada) rozhodli jednatele, aby k předání funkcí došlo k 31. prosinci 1923 - to by vysvětlovalo dataci „Ottova slovníku naučného nové doby“ „...od 1924...“, kterou odpovědný autor hesla čerpal patrně od Radiojournalu, ne-li přímo od dr. Šourka. Ing. Gemperle byl tedy předsedou sboru jednatele asi šest měsíců.

Z této situace - při trvající absenci přesného data volby i předání funkcí - doporučuji, abychom pro dataci předsednických funkcí Radiojournalu používali nadále jednotné formulace (i když si uvědomuji její nepřesnost):

ing. Richard Gemperle - do konce r. 1923
dr. Ladislav Šourek - od r. 1924.

Poznámky:

1. Ing. Richard Gemperle, ředitel Českomoravských elektrotechnických závodů a člen správní rady Radioslavia, byl zvolen předsedou jednateleckého sboru Radiojournalu na zakládající valné hromadě 7. června 1923.
2. Ottův slovník naučný nové doby (Dodatky), Praha, 1939, sv. 5/2.
3. Maršík, Josef: Průkopníci rozhlasového vysílání 1923-1925, in: Od mikrofonu k posluchačům, ČRo, Praha 2003, s. 21.
4. Čábelová, Lenka: Radiojournal, Karolinum, Praha 2003.
5. AČRo, HM 1/8.
6. Čábelová, Lenka: Radiojournal; faksimile zápisu na s. 42.

MgA. Jiří Hraše Inženýr Eduard Svoboda

Opravník omylů č. 12

Podnikal původně ve filmovém oboru, byl majitelem jedné z prvních filmových půjčoven, studoval v USA možnosti rozhlasu.

Tak to obvykle říkáme, ale Svobodovi krávdíme. Ne že by to nebyla pravda, ale náš slovník je v jeho případě příliš chudý, a naše představa je proto příliš zdrženlivá. Byl to dynamičtější typ a větší formát, nežli si zpravidla představujeme. (Je nespravedlivé, jestliže ho neuvádí ani Čs. biografický slovník, ani Tomešův český, ani encyklopedie Universum; Šourka Tomeš uvádí.) Jde zřejmě o náš omyl, omyl v našem přijímači. Některá podrobnější fakta a některé přesnější údaje mohou naši představu opravit a rozšířit.¹⁾

Tedy:

1. majitelem jedné z prvních půjčoven

Nejzazší datum uvádí Ottův slovník, když bez podrobností konstatuje, že „1912 založil český filmový obchod“. 1918 byl založen v Praze Syndikát, volně sdružení půjčoven (Biografía, Lido-Bio, brněnský Lloydfilm, Svobodová aj., později ještě Lucernafilm a další). Stavovský zájem brzy přerostl do obchodního a Syndikát distribuoval původní dokumentární snímky, např. Prvé dny samostatnosti, Čs. legie ve Francii a na Rusi aj. Předsedou Syndikátu byl Julius Schmitt (ředitel Biografie), místopředsedou E. Svoboda (společník fy Svobodová).

Syndikát spolupracoval s majiteli kin a s výrobcí filmů a 1919 se změnil na Svaz čs. půjčoven a výroben. Téhož roku v Bratislavě vznikl Syndikát slovenský s některými monopolními výhodami (ředitelem byl E. Svoboda).

Syndikát půjčoval novinky produkce osmi firem (mezi nimi i Svobodové), ale pro vnitřní neshody a konkurenci zanikl 1920. Téhož roku začala American Film Exchange dovážet americké filmy. (Po roce 1922 se objevily i filmy francouzské a německé.)

2. filmový podnikatel

V druhé půli března 1920 American Film Company a Biografía založily A-B akciové filmové továrny, a. s.²⁾ Mezi deseti osobnostmi vedle J. Schmitta a M. Havla seděl v představenstvu i E. Svoboda (jako komerční ředitel společnosti AFC³⁾). OSN ND to formuluje slovy: „zakladatel a technický poradce akciových továren A-B“.

První starosti představenstva byly: ateliér a laboratoř. Prozatímním řešením byla adaptace pavilonu Městského pivovaru na Vinohradech na ateliér s připojenými prostory. Budova byla postavena r. 1894. Stojí na hřebenu nad svahem k Vršovcům, čp. 810, v ulici Korunní č. 106. Přízemí budovy odpovídá úrovni ulice, ve svahu vznikly další prostory pod její úrovní. Na dobové fotografii z pohledu vzhůru po svahu vypadá silueta objektu jako romantický zámeček, její dřevěné horní patro stylem připomíná bývalou bránu holešovického výstaviště. „Vinohradský ateliér,“ (píše Luboš Bartošek), „vznikl z přízemního sálu křížového půdorysu o ploše čtyř set čtverečních metrů. Jeho součástí byly šatny, kanceláře, rekvizitárna a transformační stanice. V patrové podezdívce zadního traktu byly umístěny laboratoře a v zemi vybudovány bunkry pro umístění filmové suroviny a hotových filmů.“

(A-B, kapitálově nejsilnější česká filmová výroba, později přestavěla ateliér na zvukový a pracovalo se v něm až do vybudování nových ateliérů r. 1933 na Barrandově.)

Společnost A-B začala ihned po založení s výrobou filmů: již r. 1920 vyrobila řadu dokumentárních filmů a jeden film hraný, roku 1921 např. hrané filmy Cikáni, Kříž u potoka, Soubor s Bohem, Ukřížovaná.

„V budově vinohradského ateliéru byla účelně soustředěna celá výroba filmů, počínaje jeho natáčením, laboratorním zpracováním, sestřihem až po zhotovení kopií s titulkou. Konečně měl český film filmovou továrnu a filmový ateliér, který byl ve srovnání se zahraničními ateliéry sice menší a technicky skromnější, ale obsahoval téměř vše, co bylo nezbytné k natočení filmu, a to nejen standardní evropské úrovně.“ (Štábla)

„Filmové továrny“ společnosti A-B se otvíraly 15. července 1921. Ve vzpomínce, která stojí za citaci, to zachytil Theodor Pištěk. „Po zahájení následovala prohlídka ateliéru, jeho osvětlovacího zařízení a transformační stanice, jejíž moderní zařízení, jediné svého druhu v Evropě, se těšilo značné pozornosti zejména se strany přítomných technických odborníků. Odborný výklad podal p. inž. Eduard Svoboda, projektant osvětlování a zařízení ateliéru. Rtuťové lampy, jejichž klidné stříbrné světlo zaplavovalo ateliér, byly středem všeobecné pozornosti, ať již to byly pojiždné stojanové lampy, nebo mohutné 'skylights', zářící klidně s výše svých kolejí vysoko nad hlavou přítomných. Hosté se pak shromáždili v improvizovaném, velmi působícím interiéru a celé shromáždění v záři všech lamp ateliéru bylo zfilmováno!“ Po prohlídce pracoven, šaten a laboratoří byly v předváděcím sále (původně divadelním sále pivovarské zahrady) „předvedeny ukázky jednoho z chystaných snímků A-B 'Ukřížovaná', filmovaného podle známého Arbesova romaneta“. A potom „byl vložen do stroje snímek 'Slavnostní otevření ateliéru A-B na Vinohradech dne 15. července 1921' a předvedeny všechny snímky z příjezdu hostů a shromáždění v ateliéru vyfotografované právě hodinu před tím!“ V této vzpomínce se uplatňuje technická kvalifikace ing. Svobody. Téhož roku 1921 se stává E. S. zástupcem amerického filmového trustu Universal Film Manufacturing pro střední Evropu. A téhož roku jede do USA.

3. studoval možnosti rozhlasu

Postup zájmového posunu ing. Svobody od filmu k rozhlasu nebyl nikdy formulován zcela jasně. (Ačkoli Svoboda možná nikdy své filmové zájmy zcela neopustil, jako Čtrnáctý neopustil svoji novinařinu?!) Do Ameriky jel nepochybně ve své funkci filmové. A dále se informace mírně rozcházejí: zatímco jedna (dr. Běhal) praví, že 1921-1922 „ověřoval v USA možnosti rozhlasu“, druhá (dr. Hrdlička v Ročence posluchače 1934) uvádí, že „působil u vysílaček, stavěných firmou Westinghouse, jejímž byl technikem“. Třetí (Jan Velík) tvrdí, že odjel „za účelem studování technického a programového provozu tamních

vysílacích společností. Od června do srpna působil ve stanici společnosti American Telegraph & Telephon Corp. ve Walker Lispenard Bldg. v New Yorku“.

Podrobnější obrázek nám může nabídnout ve svých vzpomínkách Miloš Čtrnáctý. Nemůžeme se vždy spolehnout na přesnost jeho jmen nebo dat, zaznamenává jen parafrázi vyprávění Svobodova, ale smysl jeho americké proměny asi vystihuje. Podle Čtrnáctého mu Svoboda řekl: „Když jsem odjížděl do Ameriky, neměl jsem v úmyslu zabývat se radiem. Nevím, je-li Vám známo, že jsem již od roku 1913 byl činným ve filmovém oboru, že jsem měl jednu z prvních filmových půjčoven a že jsem s Milošem Havlem založil akciovou společnost, ze které vyrostly později filmové továrny A-B. Pak jsem se stal evropským zástupcem firmy Universal a tak dostal jsem se do New Yorku. Po ukončení kontraktu hledal jsem novou filmovou produkci americkou a když jsem nedostal tu, o kterou jsem usiloval, rozhodl jsem se pro nový obor. Takovému přesedláni v Americe není těžké a má k němu dopomohly některé vynikající osobnosti, činné jak ve filmu tak v radiu. Jednak to byl pan Rotafel, majitel největšího kina na Broadwayi 'Capitol' který sestavil zároveň společnost, vystupující denně v jedné newyorské vysílací stanici. Jmenuje se 'Rotafel a jeho družina'. Druhým mým protektorem byl Lée de Forest, majitel velké laboratoře, ve které se pracuje na zvukovém filmu. Mimo to má již několik patentů v radiu a jeho přednášky v broadcastingu (rozhlase) staly se populární. Pomocí těchto dvou dostal jsem se lehce k společnosti Western - Electric a do vysílacích stanic. Lée de Forest byl z těch, kdo mi radili, abych filmu nechal, dokud nebude zvukový a abych usiloval o založení radiové vysílací společnosti v Československu.“⁴⁾

4. zakladatelem Radiojournalu

Po návratu začal připravovat čs. vysílání, 18. května 1923 se aktivně účastnil jeho oficiálního zahájení a stal se technickým ředitelem Radiojournalu. Nepochybně zcela zaslouženě. 1924 patří mezi zakladatele Radiofonické unie (U. I. R.) v Ženevě.

Jenže americké kontakty vznikem Radiojournalu nevezly za své a promítají se do prvních let vysílání. Připomněl mi to v poznámce svého dopisu dr. Běhal:

„Fakt je, že Svoboda spoléhal po technické stránce, zejména i co se týče vysílačů, na americké zdroje. A zřejmě tu měl i vyjednanu pro stavbu vysílačů pomoc. Tady se právě asi střetl jeho záměr s podnikatelskými zájmy Radioslavie, která zastupovala zájmy francouzské. Řekl bych, že nás tohle spojenectví ve vývoji Radiojournalu asi dost zbrzdilo, protože jak francouzské vysílače (viz první strašnický), tak i přijímače, byly podstatně méně výkonné než americké a britské. Teprve, když dostaly Strašnice vysílač z Western-Unionu, začalo to být pořádně slyšet. A ten Western-Union tam mohl být instalován, až když ve společnosti místo Radioslavie dostal většinu

stát. A také francouzské Standardy musely být nahrazeny výkonnějšími britskými Marconi.“

Tenhle soubor údajů dává snad o obsahu stručných údajů osobního hesla a o formátu ing. Eduarda Svobody plnější představu.

Poznámky:

- ¹⁾ Za doplnění a rozšíření tohoto textu děkuji dr. Běhalovi.
- ²⁾ Představenstvo A-B společnosti tvořili: JUDr. František Fuksa (ředitel Městského divadla na Královských Vinohradech), Miloš Havel (ředitel podniku Lucerna), Osvald Kosek (ředitel kina Koruna), JUDr. Adolf Krýsa (advokát), František Páša (ředitel Lido-Bia), Václav Pštros (majitel kina Central) Jan Reiter (ředitel A. F. C.), Ing. Eduard Svoboda (komerční ředitel A. F. C.), Julius Schmitt (ředitel Biografie) a Josef Zavřel (majitel restaurace). In: Štábla, 2. díl
- ³⁾ A. F. C. byla tehdy jediným oprávněným reprezentantem americké firmy Universal - Film - Manufacturing Co., New York, pro středoevropské státy (ČSR, Polsko, Rakousko, Maďarsko, Jugoslávie, Rumunsko, Bulharsko, Řecko, Turecko) a zabývala se rovněž prodejem kinematografických přístrojů. Z USA přicházely negativy filmů a z těchto se u nás zhotovovaly kopie a v případě potřeby i další duplikační negativy. In: Štábla, 2. díl
- ⁴⁾ Jan Velík podává informaci takto: „V té době ing. Svoboda si vyžádal od amerického ministerstva obchodu (oddělení Harry Mors) povolení ke studijní cestě do USA za účelem studování technického a programového provozu tamních vysílacích společností. Od července do srpna působil ve stanici společnosti 'American Telegraph & Telephon Corp.' ve Walker Lispenard Bldg. v New Yorku. Po návratu zahájil jednání s redaktorem Čtrnáctým a se Spolkem českých žurnalistů o založení československé rozhlasové společnosti.“

Prameny:

- Bartošek, Luboš: Náš film (Kapitoly z dějin 1896-1945), Praha, Mladá fronta 1985.
- Běhal, Rostislav: Kdo je kdo v sedmdesátileté historii rozhlasu, Praha, SRT 1996.
- Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, rukopis v Archivu ČRo.
- Hrdlička, Karel: Deset let čs. rozhlasu, in: Ročenka posluchače rozhlasu 1934.
- Ottův slovník naučný nové doby (OSN ND).
- Poche, Emanuel: Prahou krok za krokem, Praha, Panorama 1985.
- Štábla, Zdeněk: Data a fakta z dějin čs. kinematografie 1896-1945, Praha 1998.
- Taussig, Pavel: O věrném filmování Ant. Nedošínské a Th. Pištěka, Praha, Brána 2002.
- Velík, Jan: Co přecházelo vzniku Československého rozhlasu. Rozpravy č. 160 Dějiny vědy a techniky 6. Historie studiové a telegrafní techniky. Praha, Národní technické museum 1999.

Oprava k příspěvku ze Světa rozhlasu č. 9:

Věra Štovičková: O Milanu Weinerovi, populárních písničkách s telefonem a redakci mezinárodního života

Autorka se čtenářům omlouvá za chybné křestní jméno pana Skály. Ivan Skála byl komunistický básník, který do záležitostí ČRo nijak nezasahoval. Autorka měla na mysli Ing. Josefa Skálu, který se cítil dlouhodobě podceňován a záviděl úspěšnějším kolegům. Po sovětské invazi si to se všemi vyřídl aktivním organizováním normalizace v Československém rozhlase.